

Ломейко В.І.
*аспірантка кафедри політичних теорій
факультету психології, політології та соціології
національного університету «Одеська юридична академія»*

ДИСКУРС «ХАОТИЧНОЇ» ЕПОХИ: ПОЛІТИКА І ЛІТЕРАТУРА

У праці Г. Блума «Західний канон» розвиток літературного канону європейської культури (у широкому сенсі слова «Захід») поділено на чотири етапи: теократичну, аристократичну, демократичну та хаотичну епохи. Незважаючи на відсутність у назвах епох «модерну» та «постмодерну» їх ознаки можна знайти у демократичній та хаотичній епохах, відповідно. Г. Блум зазначає: «Література - це не просто мова, це також воля до інакомовлення, спонука до метафоризації, котру Ніцше колись означив як бажання іншості, бажання присутності деінде... »[1, с. 18]. Натомість апеляція до канону точно не є ознакою постмодерної літератури, а Г. Блум будує літературний канон навіть для хаотичної епохи. Адже, постмодерн «це антифундаменталізм. Під фундаменталізмом у даному випадку розуміємо погляд, згідно з яким існують так звані фундаментальні положення, добре обґрунтовані і безсумнівні. Постмодернізм, у свою чергу, є плюралістичний, передбачаючи, зокрема, й те, що жоден тип пізнання і жодна сфера культури не може претендувати на першість» [4].

Повною мірою це стосується постмодерного дискурсу політичної науки. Дискурс політології «хаотичної епохи» позбавляється впливу метатеорії, ідеології, ієрархії тощо. Як зазначає І. Горбатенко «Постмодерністське політичне мислення стає більш ірраціональним, інтуїтивним. Постмодерністське мислення передбачає значні адаптивні можливості, пристосування до середовища, яке не є гомогенним та постійно трансформується, різко змінюючи свої обриси й

характеристики. Домінантою постмодерну стає мультикультуралізм... Композиція стає найважливішим способом формування та самопрезентації царини політичних відносин, своєрідним її епіцентром, ключовою умовою та водночас джерелом продукування різноманітних форм соціополітичного буття» [2, с. 73].

На перших вже сторінках згаданого «Західного канону» протиставляється естетичний погляд на літературу та сприйняття літератури як ідеології. «Ті, хто боязливо покинули корабель естетики, виспівують літанії про те, що література є не більш ніж містифікацією, підтримуваною інституціями буржуазного суспільства. Такий підхід зводить літературу до ідеології чи, у кращому випадку, до метафізики. Вірш, на їхню думку, не можна читати просто як вірш, бо він від початку є або соціальним документом, або...спробою втілити якийсь із філософських постулатів»[1, с. 23]. Тобто, література може виконувати функції «платонівського моралізму» та «аристотелівського соціального аналізу», але ці функції є маргінальними. Далі, розкриваючи сутність літературного канону, як соціального і, напевно, політичного феномену, Г. Блум пише: «Слово «канон» початково мало релігійне забарвлення, а далі стало позначати результат вибору між творами... зробленого - як хто переконаний - панівними соціальними групами, освітніми інституціями, критичними школами.» [1, с. 25-26].

Канон демократичної епохи представлено творами Вітмена, Діккенса, Толстого та Ібсена. Для хаотичної епохи Г. Блум обрав, як канонічних авторів Фрейда, Пруста, Джойса, Кафку, Борхеса, Беккета тощо. Для постмодерну світ, реальність, у тому числі й реальність політична - це текст. Текстуальність політики виступає однією із головних ідей постмодерністського дискурсу. Як зазначає Д. Шевчук: «...Текстуалізація світу - світ сприймається як текст. Ж. Деріда стверджує, що ніщо не існує поза текстом. Ця думка є визначальною для постмодернізму.

Доволі чітко її представляє український дослідник В. Єшкілев, який зазначає: «...Всі ці держави, всі ці зв'язки, вся ця комунікація мешкає в тому домі, який називається «текст»... Порівняно з цим текстом, який є вже власним царством, власною імперією із своїми законами, своїми знаками і символами, - всі ці краплі, більш або менш конотовані з поняттям «реальність», вони виступають тільки як цитати, гіперцитати, складні цитати, дуже складні цитати». Для опису реальності в рамках постмодернізму використовуються поняття «нарратив», «текстуальність», «інтертекстуальність» [4].

Епілог дослідження Г. Блума змушує пишати належністю до соціальних наук, бо він відзначає експансію політології, соціології, соціальної філософії та політичної антропології на предметне поле філології. Так само, як нещодавно економічна теорія прагнула «впливати» на політичні та соціологічні дослідження (феномен, який отримав назву «економічний імперіалізм»), впроваджуючи принципи теорії раціонального вибору у дослідження політичної та соціальної поведінки. Г. Блум запитує: «Чому ж наші студенти-філологи перетворюються на аматорів політології, на неграмотних соціологів, некомпетентних антропологів, посередніх філософів та зіпсутих детермінізмом істориків культури...»? [1, с. 594].

І у першому і у другому випадку зрештою відбувся зворотній процес - сьогодні радше говорять про те, як соціологія та політологія відкриває нові горизонти для економіки, перетворюючи «теорію раціонального вибору» на «теорію публічного вибору» (Дж. Б'юкенен) та дивуються тому, як мистецтво (за допомогою ЗМІ) впливає на політику та суспільство. Для представників теорії публічного вибору «держава - це ринок особливого роду. У державі поєднується конкуренція між політичними акторами за владу, компроміси та вплив, переговори та управління. Учасниками даного ринку, його дійовими особами є громадяни - виборці і депутати, посадовці і політики, які обмінюються голосами і

передвиборчими обіцянками. Але виборці, які проголосували за кандидатів на виборні посади (політиків), у результаті опиняються у залежності від бюрократів (державна влада), які не мають відповідної легітимності, але наділені повноваженнями щодо управлінської діяльності [6, с. 203]. Щодо впливу мистецтва на політику, то Н. Хома зазначає: «Політична дія у постмодерній реальності фрагментарна, провокативна, в її основі - гра. Однією із форм цієї гри є перформанс, у зокрема і його різновид - політичний перформанс... Політичний перформанс - новий об'єкт вивчення вітчизняної політичної науки» [3, с. 18].

В якості прикладів політичного перформансу можна навести дії окремих українських політиків, які активно використовують перформанс як технологію (О. Ляшко, Ю. Тимошенко, ін.), а також цілеспрямовані акції активістів («Femen»); елементи перформансу можна побачити у революційних подіях 2004 та 2013-2014 років.

Варто погодитись із тим, що «Перформанс є символічною, ритуальною діяльністю індивіда чи групи з метою вразити інших. Поняття прийшло з царини мистецтва (від англ. Performance - вистава), позаяк термін первинно позначав форму акціоністського мистецтва, де твором є дії автора, за якими глядачі спостерігають у режимі реального часу.. Головною метою політичного перформансу є не сам комунікативний акт, а завоювання уваги аудиторії. Адже політичний вибір багатьма здійснюється не після виваженого аналізу, а під впливом емоційного враження. Політика стає драмою персоналії, фокусується на скандалах і сенсаціях, які викликають необхідний емоційний відклик» [3, с. 20].

Таким чином, Г. Блум створює літературний канон різних епох через дослідження співвіднесення та взаємного впливу творів різних авторів та жанрів. Інтертекстуальність хаотичної епохи вражає (тут Фройд і Джойс, Борхес і Кафка), адже для канону має значення лише вплив літератури на людину, а в умовах хаотичної епохи для того, аби впливати, потрібно

зацікавити. Політика епохи постмодерну також має, передусім, зацікавити громадян, у тому числі - використовуючи перформанси, медіа-скандали, пародії та політичні ток-шоу.

Список використаних джерел:

1. Блум Г. Західний канон: книги на тлі епох / Пер. з англ. під загальною редакцією Р. Семківа. - Київ: Факт, 2007. - 720 с.
2. Горбатенко І. Постмодерністський дискурс та його вплив на розвиток політичної науки в Україні / Курасівські читання. Наукові записки. — 2005. - Випуск 30. - с. 72 - 81
3. Хома Н. М. Політичний перформанс як постмодерна форма соціального протесту / Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.- 2014. - Випуск 1 (21). - с. 18 - 22
4. Шевчук Д. М. Постмодерні виміри політичної філософії / Філософія. Педагогіка. Суспільство: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету.- 2011. - Випуск 1.
5. Яковлев Д.В. Опортуністична поведінка як складова політичних реформ / Людина, суспільство, політика: актуальні виклики сучасності: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 22-23 травня 2014 р. - Одеса, 2014. - с. 202 - 204.